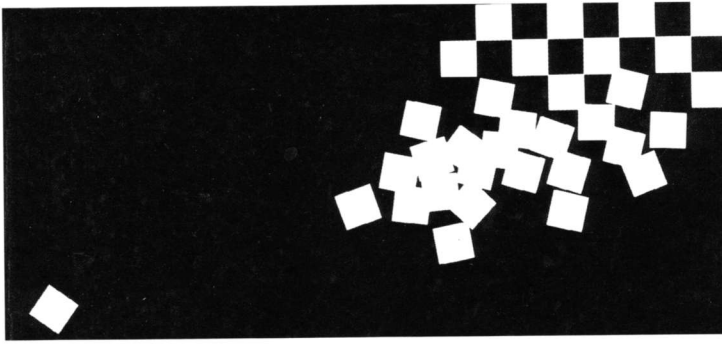

Paul Felix Schmidt - schackmästaren som fick en biroll i musikalen Chess och aldrig besegrade Aljechin

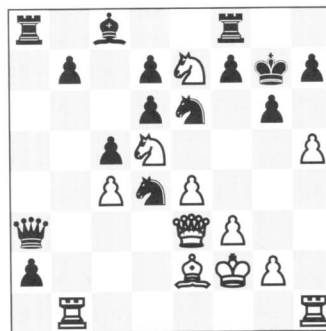
AV INDREK MARTINSON

Vi schackvänner fascineras av eleganta pjäsoffer, och tänker ibland på berömda partier av exempelvis Alexander Aljechin, Paul Keres och Michail Tal. För att lära mer om denna konst kan man studera Rudolf Spielmanns bok "Konsten att offra i schack" (Bokförlaget Spektra, 1993).

För snabb och koncentrerad information om "offer, offra" kan vi slå upp ordet "sacrifice" i "The Oxford Companion to Chess" av David Hooper och Kenneth Whyld (Oxford University Press, 1984). Där visas en ställning från ett fritt parti mellan P.F. Schmidt och P.R. Schmidt, Heidelberg 1946. Vit börjar med att offra damen på h6, fortsätter med tornoffer på h5 och sätter till slut matt efter nio drag. En nästan identisk ställning figurerade också i musikalen Chess, och för flera år sedan analyserade Lars Grahn partiet i fråga i en artikel i

Sydsvenska Dagbladet. Han påpekade där att "den förre, Paul Felix Schmidt, var en mästare från Estland". Svartspelaren var hans far, Paul R. Schmidt, en läkare och schackentusiast.

Paul R Schmidt

Paul Felix Schmidt

1.Dh6+!! Kxh6

På 1...Kh8 följer 2.Dxh7+! Kxh7 3.hxg6+ Kg7 4.Th7 matt.

2.hxg6+ Kg5 3.Th5+!! Kxh5 4.f4+ Sxe2 5.Sf6+ Kh6 6.Th1+ Kg7 7. Se8+! Txe8 8.Txh7+ Kf6 9.Txf7 matt

Paul Felix föddes 20 augusti 1916 i Narva, Estland. Han tog studenten i Tallinn 1934 och studerade därefter kemi vid universitetet i Tartu under två år. Han var tidigt schackintresserad och blev redan 1933 tvåa i Estlandsmästerskapet efter den några år äldre Ilmar Raud. Ännu bättre gick det två år senare vid den första internationella schackturneringen i Tallinn. Till stor överraskning segrade Schmidt närmast före Paul Keres, Gösta Danielsson, Eero Böök och Fritz Sämisch.

År 1936 segrade Paul Felix i Estlandsmästerskapet. Keres var inte med, men eftersom han hade vunnit mästerskapet året innan, arrangerades en match över sju partier i Pärnu 1936 mellan Keres och Schmidt för att få fram den "riktige" mästaren. Efter fem partier ledde Schmidt med 3½-1½. Andra matchpartiet utvecklades snabbt till en riktig holmgång.

Engelskt (A 22)

Paul Keres

Paul Schmidt

Pärnu 1936

1.c4 Sf6 2.Sc3 e5 3.f4

En gambit som Keres prövade ett par gånger mot Schmidt men som därefter ströks från repertoaren.

3...e4

Det måste ha varit frestande att anta gambiten med 3...exf4.

4.Dc2

Keres prövade också 4.e3 utan framgång.

4...d5 5.cxd5 Lf5 6.Db3 Sbd7 7.Dxb7

Ett bonderov till priset av hämmad utveckling. Om vit inte tar bonden kan svart spela springaren till b6 eller c5 med

klar öppningsfördel.

**7...Lc5 8.Db3 0-0 9.e3 Sb6
10.Sge2 h5**

Löparen får reträtsfältet h7 i händelse av Sg3.

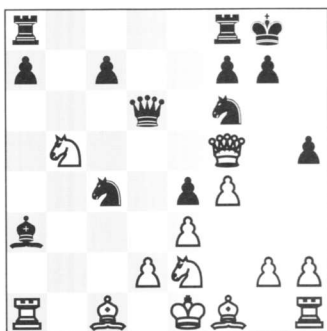
11.Db5 De7 12.b4!?

Keres gillar en liten fälla och Schmidt sväljer lockbetet, förmodligen väl medveten om konsekvenserna. Som spelare var Schmidt känd för sin djärvhet. Det förekom inte så sällan oklara offer i hans partier.

12...Lxb4!? 13.d6

Det är som synes dubbelhot mot löparparet.

13...Dxd6 14.Dxf5 (se bilden till höger) **14...Sc4 15.a3 Lxa3 16.Sb5**

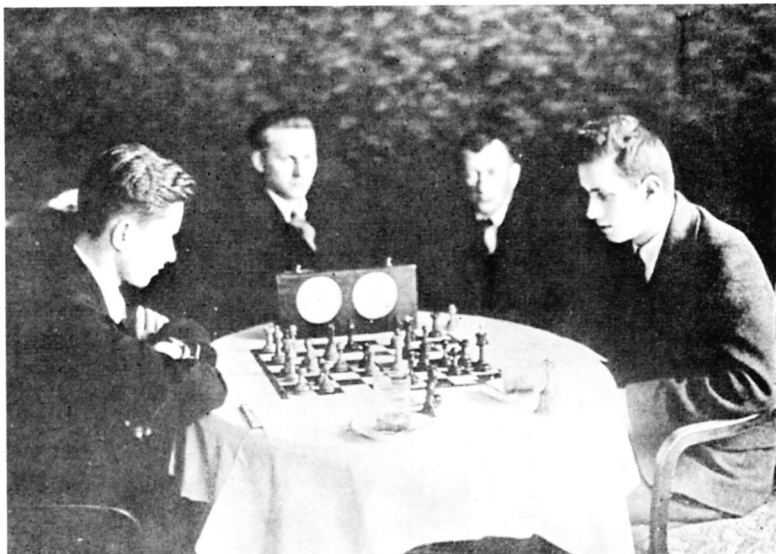
Det är möjligt att Keres bara hade räknat med 16...Dc5 17.Dxc5 Lxc5 18.Sec3 och det skulle bli väldigt svårt för svart att klämma fram spel för pjäsen. Men efter pjäsoffret fyller Schmidt på med ett mycket oklart damoffer.

16...Lxc1!?! 17.Sxd6 Lxd2+ 18. Kd1

Det är inte lätt att avgöra på vilket fält vits kung är minst exponerad, på d1 eller f2. Efter 18.Kf2 Sxd6 19.Dg5 (19.Dc5 Sg4+ 20.Kg3 g6 hotar Sf5+ och vit får vara nöjd med 21.h4 Sf5+ 22.Kh3 Sf2+ och remischackar) 15...Sg4+ 20.Kg3 g6 21.h3 Sf5+ 22.Dxf5 gxf5 23.hxg4 hxg4 har väl svart tillräckligt för pjäsen för att hålla en dynamisk jämvikt.

18...cxd6 19.Db5

Ett nytt svårt beslut. Ska damen

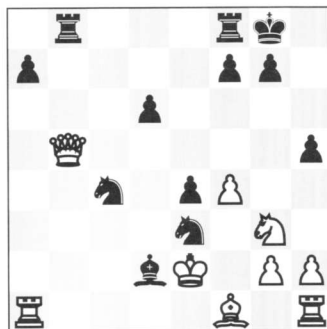
En bild från andra matchpartiet mellan Paul Keres och Paul Schmidt 1936. Keres har spelat 14.Dxf5 och Schmidt överväger sitt svarsdrag.

till g5 med idén att skapa motspel med Sg3, eller ska den göra en försvarsinsats på damflygeln med risk för att bli utsatt för lömska angrepp?

19...Sg4

Det hotar förstås matt med Sgxe3 och dessutom kan det få vit att avstå från Dxc4.

20.Sg3 Sgxe3+ 21.Ke2 Tab8

Det var nog också frestande att sätta fart på d-bonden. Det kan ju framhållas att svart bara har en springare och tre bönder för damen, men vits ställning är krampaktig med dålig koordination.

22.Da4

Det är möjligt att vits motspel efter 22.Dg5 är otillräckligt, men det var sista chansen att bryta en för vit ödesdiger utveckling.

22...d5 23.Ta2 Lc3 24.h3

Vit vill kunna spela kungen till f2 utan att utsättas för Sg4+ och på sikt skulle han säkert vilja gömma kungen på h2.

24...Tb1

Det finns inte någon förnuftig plan för vit, och svart är på gång att mobilisera allt han har.

25.Sxh5 Tfb8 26.Kf2 Le1+ 27. Kg1

På 27.Ke2 följer 27...d4.

27...Sxf1 28.Ta1

Eller 28.Kxf1 Lh4+ 29.Ke2 Txf1 och matthotet på e1 räcker långt. **28...Lf2+! 29.Kxf2 T8b2+ 30. Kg1 Sfe3+ 31.uppg.**

Det är matt på g2 i nästa drag.

I sjätte matchpartiet hade Schmidt merbonde i slutspelet och säker remi men satte plötsligt en pjäs i slag. Därefter blev han nervös och Keres, redan då en

internationellt välkänd mästare, lyckades utjämna till $3\frac{1}{2}$ – $3\frac{1}{2}$.

Schmidt lät förstå att han hade varit sjuk under de två sista partierna, och tyckte att han borde ha vunnit med 5–2. Men han erkände att Keres hade spelat utmärkt i sista partiet. På den tiden var det stor rivalitet mellan de unga stjärnorna, men de var samtidigt goda vänner.

Även 1937 segrade Schmidt i mästerskapet, närmast före Raud, Gunnar Friedemann och Leho Laurine. Keres avstod från att vara med, han föredrog starkare internationella turneringar.

Sommaren 1937 anordnades en turnering i Kemer, Lettland med en stor del av världseliten på plats. Förstapriset delades av Salo Flohr, letten Vladimir Petrov och Samuel Reshevsky, varefter följde Alexander Aljechin och Paul Keres.

Tre veckor senare började schackolympiaden i Stockholm. Estland ligger ju på vägen mellan Lettland och Sverige och i semesterstaden Pärnu anordnades därför en mindre turnering dit flera storheter från Kemer inbjöds. Aljechin, Reuben Fine och Reshevsky avstod, främst på grund av arrangörernas blygsamma budget. Däremot ställde Flohr, Gideon Ståhlberg och Savielly Tartakower upp liksom förstås Paul Keres, som också var arrangör. I sin bok "I kamp med världseliten" (Forum, 1958) skriver Ståhlberg: "På vägen till Stockholm stannade några av mästarna en vecka i Pärnu och spelade en liten turnering under synnerligen vänskapliga och gemytliga former. Paul Schmidt vann en rätt turbetonad seger, under det att jag delade andra pris med Flohr och Keres, före Tartakower och Opocensky. Jag slog Schmidt och Tartakower och remiserade med

Estlands lag i Buenos Aires 1939 – från vänster: Schmidt, Friedmann, Keres, Raud och Törn.

Keres och Flohr. Men ett nederlag mot Opocensky stäckte mina segerplaner."

Från Pärnu fortsatte flera spelare till olympiaden i Stockholm. Det estniska laget (Keres, Schmidt, Raud och Friedemann) delade sjundeplatsen med Litauen. Gösta Stoltz misslyckades totalt och Sverige, som kom tvåa i Warszawa 1935, fick nu nöja sig med tionde plats. I estniska schackkretsar framhölls att om bara Schmidt spelat bättre – femtio vinstprocent, lägst i laget – hade Estland hamnat betydligt högre.

Vid olympiaden i Buenos Aires 1939 ställde inte mindre än tjugosju nationslag upp. USA vann olympiaderna i Prag 1931, Folkestone 1933, Warszawa 1935 och Stockholm 1937, men avstod från Buenos Aires. Lagen var först indelade i fyra grupper, från vilka sexton lag gick vidare till A-finalen. Denna inleddes 1 september, samma dag som Tyskland angrep Polen och andra världskriget började. Några lag,

bland annat det engelska, lämnade genast Argentina. Arrangörerna förklarade matcher mellan fiendeländer, till exempel Tyskland och Polen, för oavgjorda 2–2 utan spel. A-finalen: 1. Tyskland 36; 2. Polen $35\frac{1}{2}$; 3. Estland $33\frac{1}{2}$; 4. Sverige 33; 5. Argentina $32\frac{1}{2}$ osv.

Liksom i Stockholm 1937 spelade Keres, Raud och Friedemann mycket bra, medan Schmidt fick nöja sig med trettio vinstprocent, troligen på grund av hälsoproblem. Keres nämnde senare att om Schmidt hade varit i normal form kunde Estland ha nått första plats. I estnisk schacklitteratur står det på flera ställen att Schmidts hälsa inte var tillfredsställande. Jag har hört att han hade problem med hjärtat, så kallad situs inversus, det vill säga att hjärtat satt på höger sida.

Redan under hösten 1939 lämnade Paul Felix Estland och flyttade liksom många andra tyskbalter till Tyskland när kriget bröt ut. Han blev tvåa i Tysklands mästerskapet 1940.

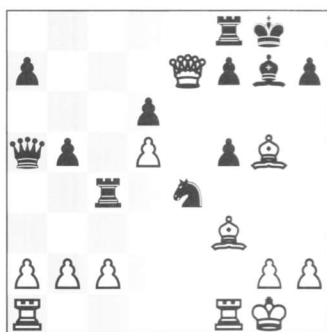
Under åren 1941–43 spelade Schmidt fem partier mot dåvarande världsmästaren Alexander Aljechin. Resultatet i deras möten ger inte rättvisa åt partiernas förlopp. Aljechin vann fyra av partierna varpå det sista slutade remi.

Första partiet dem emellan var i turneringen i Krakow-Warszawa 1941. De tre första och de tre sista ronderna arrangerades i Krakow, de fem däremellan i Warszawa.

Schmidt delade förstaplatsen med Aljechin. Det var höjdpunkten i Schmidts schackkarriär, och det kunde ha slutat ännu bättre om inte Aljechin fuskat och tagit tillbaka ett drag i det inbördes toppmötet i fjärde rondan. I det läget ledde Schmidt turneringen efter tre inledande vinster i Krakow.

Aljechin försatte sig i en situation, medvetet eller omedvetet, där det krävdes ett damoffer för att skapa chanser:

Paul Schmidt

Alexander Aljechin

18.Lxe4 Db6+ 19.Kh1 Tc7 20.Dxf8+!

20.Le3 är det enda rimliga alternativet, men efter 20...Txe7 21.Lxb6 fxe4 22.Le3 Lxb2 23.Tab1 Le5 24.Txb5 Tc8 har svart initiativet.

20...Kxf8 21.Lxf5 h6?

Ett grovt förbiseende. Efter 21...Dc5 kunde det ha blivit svårt för Aljechin att påvisa kompensation för damen.

22.Ld8 Lxb2 23.Tab1 Le5 24.Le6 f6 25.c4 Db8 26.Lxc7 Dxc7 27.Txb5 Dxc4 28.Tfb1

Det hotar matt med 29.Tb8+ Kg7 30.Tg8+ Kh7 31.Tb7+ osv.

28...Kg7 29.T5b4!

Aljechin: "Efter detta drag, som är poängen med den manöver som inleddes med 25.c4!, förväntade jag mig att motståndaren skulle ge upp direkt, för efter ett damdrag följer 30.Tg4+ och matt i tre drag. Det faktum att jag inte verkställde den matt som helt klart fanns med i mina beräkningar är en av de märkligaste saker som hänt mig vid ett schackbräde."

29...Da6 30.Tg4+ Kh8 31.Tc1?? Världsmästaren missar 31.Tb8+ Kh7 32.Lf5 matt.

Aljechin: "Om någon berättat för mig om detta fall och förklarat att det rörde sig om en annan mästare, så hade jag helt enkelt vägrat att tro på att det var sant. Kanske var jag omedvetet imponerad av med vilket lugn och självförtroende min motståndare utförde sina två senaste drag. I vilket fall som helst blir det mycket svårare för att inte säga omöjligt att vinna efter det absurda textdraget."

Före turneringen förklarade Aljechin att det fanns "utom-schackliga saker" som fick honom att tvivla på sina möjligheter att vinna turneringen. Det rörde sig sannolikt om den reaktion som följde på hans famösa artiklar om ariskt schack. I april 1941 sökte han visum för att kunna resa till England eller USA. De artiklar han hade skrivit bidrog säkert till att han förvägrades visum-handlingar. Han stannade tre år i Tyskland innan han drog vidare till Spanien och Portugal.

31...h5!

Det eliminerar de omedelbara hoten med tempo.

Max Blümich deltog i turneringen och blev vittne till vad som nu hände. Han har berättat om det i sina partikommentarer i Deutsche Schachzeitung nr 11/1941: "Här trodde Schmidt och åskådarna att vit tänkte fortsätta med 32.Tc8+ Dxc8 33.Lxc8 hxg4 34.Lxg4 vilket hade lett till ett slutspel med olikfärgade löpare, som väl sannolikt slutat med remi. Världsmästaren hade nämligen redan lyft tornet från c1 och fört det mot c8. Så sa han 'j'adoube' och drog 32.Tg6."

Blümich konstaterar att partiet väl fortfarande borde ha slutat med remi.

32.Tg6 Lb2 33.Tg1 Dd3?!

Det verkar vara riskfritt att slå a2-bonden.

34.Th6+ Kg7 35.Txh5 Ld4?

Det tillåter vits löpare att gå till idealfältet f5 utan att d5-bonden hänger. 35...Dc4 är en bättre idé.

36.Lf5 De2 37.Th7+ Kg8 38.Tc1 Lc5 39.Tb7 Dxa2?

Schmidt var i tidsnöd. Han får inte släppa kontrollen över e1.

40.Te1 Kf8 41.Lg6 uppg.

Det verkar uppenbart att arrangörerna i Krakow gynnade världsmästaren, inte bara när man såg mellan fingrarna på hans fusk utan också när det var dags att dela ut skönhetspriser. Aljechin fick första skönhetspris för sina

rätt enkla vinster mot Georg Kieninger och Max Blümich sammantagna, medan Schmidt fick hålla till godo med andra skönhetspris för sitt klassiskt vackra parti mot Heinz Nowarra i tredje rondan. Inte nog med att Schmidts bländande kombinationsspel i detta parti kröntes med framgång, dessutom tycks den offerkombination som han iscensatte vara helt korrekt.

Franskt (C 11)

Paul Schmidt

Heinz Nowarra

Krakow 1941

Det var Hans Frank som hade satt upp turneringens tre skönhetspris. Han var generalguvernör i den av Tyskland ockuperade delen av Polen och har gått till historien under benämningen "Polens bödel". Han dömdes till döden vid Nürnbergprocessen 1945-46 sedan domstolen funnit honom skyldig till krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten. Han hängdes den 16 oktober 1946.

Frank var stationerad på ett slott i Krakow där man också hade avslutningsceremonin. De spelare som aspirerade på skönhetsprisen fick visa sina partier för Frank och det var inte oväntat Aljechin som gjorde störst intryck på generalguvernören. Det finns några partier bevarade där de båda spelar på samma sida i konsultationspartier i Warszawa 1941. Partierna är sannolikt spelade under den turné som Aljechin gjorde efter turneringen i Krakow-Warszawa.

1.e4 e6 2.d4 d5 3.Sc3 Sf6 4.Lg5 dxe4 5.Sxe4 Le7 6.Lxf6 Lxf6 7.Sf3 Sd7 8.Dd2 Le7

En av dagens stora franska specialister, Jevgenij Barejev, har här spelat 8...0-0, så det kan lugnt rekommenderas. Schmidt har kommenterat partiet i Deutsche

Schachblätter nr 21-22/1941 och där förklarar han att svart drog 8...Le7 för att kunna spela c7-c6 och på sikt rockera långt.

9.0-0 c6 10.Ld3 Dc7 11.The1 b6 12.Kb1

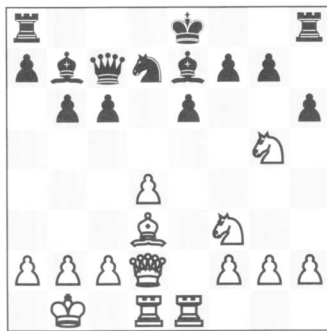
Det fanns i huvudsak två anledningar till att Schmidt inte spelade direkt 12.Seg5 med det förmodade svaret 12...h6. Han ville ta bort tänkbart trassel med Lg5 och ville hellre ha löparen på b7 än på c8 när fyrverkeriet började.

12...Lb7 13.Seg5

Innan svart rockerar långt måste han köra bort springaren ...

13...h6

På 13...Sf6 hade Schmidt planerat att spela 14.Se5.

14.Sxf7! Kxf7

Vid första anblicken ser det ut som om vit inte har något avgörande hot på de vita fälten kring svarts något utsatta kung. Efter 15.De2 Sf8 tycks svart ha hyfsade försvarsresurser. Men Schmidt hade ett drag på gång som även det skulle platsa i en musikal på West End eller Broadway.

15.Txe6!!

Den svarta kungen bjuds upp till dans, och det tjänar inte mycket till att nobba.

15...Kxe6

Ett par otillräckliga alternativ:

a) 15...Sf6 16.Tde1 Lf8 (16...Sd5 17.c4) 17.Se5+! Kxe6 (17...Kg8 18.Txf6! gxf6 19.Lc4+ Kg7 20.Df4! fxe5 21.Dg4+ Kf6 22.De6+

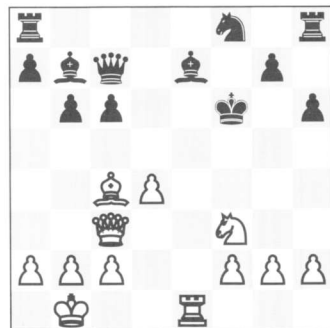
Kg7 23.Te3 Lb4 24.Tg3+ Kf8 25.Tf3+ Kg7 26.Tf7+ med matt.) 18.Df4! (Det hotar bland annat 19.Df5+ med matt i nästa drag.) 18...Lb4 19.Lc4+ Sd5 20.Lxd5+ cxd5 21.Dg4+ Kd6 22.Dg6+ Ke7 23.Dxg7+ Kd6 24.Df6 matt.

b) Schmidt satte inga utropstecken efter sina offer på f7 och e6, och det var draget 15...b5 som fick honom att tvivla på att offren var helt igenom korrekta. Det hindrar löparen från att komma till c4, men det finns andra intressanta vägar: 16.Lg6+! Kxe6 17.Te1+ Kf6 18.Dd3 Df4 19.Te4 Dxe4 (19...Dd6 20.Se5 Sxe5 21.Tf4+ Ke6 22.Df5+ Kd5 23.Lf7+ med matt.) 20.Dxe4 Ld6 21.h4 (Med idén g2-g4-g5) 21...Sf8 22.Df5+ Ke7 23.Df7+ Kd8 24.Dxb7 och vit vinner.

16.Lc4+ Kf6 17.Te1 Sf8

Det finns andra sätt att försöka ta kontroll över e6, men efter 17...Dd6 18.Dc3 g5 19.d5+ Kg6 20.Te6+ Dxe6 21.dxe6 är svarts kung alltför exponerad, t.ex. 21...Sc5 22.Se5+ Kh7 23.b4 och springaren tvingas bort från kontrollen över d3. Efter 23...Se4 24.Ld3 c5 25.De1 faller e4 och svart förlorar.

18.Dc3

18...Kg6

Alternativen är att sätta någon av löparna i arbete, till exempel:

a) 18...Lc8 19.Se5 h5! (19...Lf5 20.g4 Ld6 21.gxf5 b5 22.Sg4+ Kg5 [22...Kxf5 23.Df3+ Lf4

24.h4 bxc4 25.De4+ Kxg4 26.Tg1+ Kxh4 27.Tg3! och damen beger sig till h1 och njuter av utsikten.] 23.h4+! Kxg4 24.Te4+ Lf4 [24...Kxf5 25.Df3+ Lf4 26.Te6!! Sxe6 27.Dh3+ Kxg6 28.Dxe6+ med matt] 25.Dg3+ Kxf5 26.Txf4+ Dxf4 27.Ld3+ följt av slag på f4 och vit vinner.) 20.Df3+ Lf5 21.g4 g6 (21...hxg4 22.Sxg4+ Kg6 23.Se5+ Kf6 24.Ld3 g6 25.Sxg6! och vit vinner.) 22.gxf5 Kg7 (22...gxf5 23.Tg1 Ld6 24.Df4 Ke7 25.Tg7+ och vit vinner.) 23.Sh7 Lf6 (På 23...Tg8 avgör 24.De3) 24.Sxh8 Kxh8 25.fxg6 Kg7 26.Dxh5 och vits bondehop bör vara god kompensation för pjäsen.

b) 18...Lb4 (Ett försök att vinna tid.) 19.Dxb4 b5 20.d5!! bxc4 21.d6 Dd8 22.Te7 Se6 23.Dc3+! Kg6 24.Dxc4! Lc8 (24...Dxe7 25.dxe7 Kf6 26.Dc3+ Kxe7 [26...Kf7 27.Se5+ Kxe7 28.Db4+ Kf6 29.Sd7+ följt av 30.Dxb7 och vit vinner] 27.Db4+ följt av slag på b7 med avgörande fördel.) 25.Dd3+ Kf6 26.Sh4 Dxd6 (26...Da5 27.Dg6+ Ke5 28.Df5+ och 29.Dxa5) 27.Dxd6 Td8 28.Txe6+ Lxe6 29.Df4+ och vit vinner.

19.Dd3+ Kf6 20.Se5 Lc8 21.Df3+ Lf5 22.g4 Dc8

Eller 22...g6 23.Sxg6 Kg7 (På 23...Lb4 anger Schmidt 24.Dxf5+ Kg7 25.Te7+!) 24.Txe7+ osv.

23.gxf5 h5

Eller 23...Dxf5 24.Dxc6+ Se6 (24...Kg5 25.h4+ Kh5 26.Dg2 med idén Le2+ och matt.) 25.Lxe6 Dxe6 26.Sd7+ med matt.

24.Sg6 Lb4

Eller 24...Ld6 25.Sxf8 Txf8 (25...b5 26.Te6+ Kf7 27.Th6+ bxc4 28.Dxh5+ Kxf8 29.Txh8+ och vit vinner.) 26.Dxh5 Dxf5 27.Dh4+ g5 (27...Dg5 28.Te6+ med matt.) 28.Dh6+ Dg6 29.Te6+ med matt.

25.Te6+!

Pärnu 1937

	1	2	3	4	5	6	7	8	p
1. Paul Schmidt	■	0	1	1	½	1	1	1	5½
2. Gideon Ståhlberg	1	■	½	½	1	0	½	1	4½
3. Paul Keres	0	½	■	½	½	1	1	1	4½
4. Salo Flohr	0	½	½	■	½	1	1	1	4½
5. Savielly Tartakower	h	0	½	½	■	½	1	1	4
6. Karel Opocensky	0	1	0	0	½	■	1	1	3½
7. Ilmar Raud	0	½	0	0	0	0	■	1	1½
8. Feliks Villard	0	0	0	0	0	0	0	■	0

Krakow-Warszawa 1941

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	p
1. Alexander Aljechin	■	1	1	½	½	1	1	½	1	½	½	1	8½
2. Paul Schmidt	0	■	1	½	1	1	0	1	1	1	1	1	8½
3. Efim Bogoljubow	0	0	■	½	½	1	½	1	1	1	1	1	7½
4. Klaus Junge	½	½	½	■	½	1	½	½	1	½	½	1	7
5. Josef Lokvenc	½	0	½	½	■	0	½	½	½	½	1	1	5½
6. Teodor Regedzinski	0	0	0	0	1	■	0	1	0	1	1	1	5
7. Georg Kieninger	0	1	½	½	½	1	■	½	0	½	0	0	4½
8. Eduard Hahn	½	0	0	½	½	0	½	■	1	1	½	0	4½
9. Max Blümich	0	0	0	0	½	1	1	0	■	½	1	½	4½
10. Carl Johan Carls	½	0	0	½	½	0	½	0	½	■	1	0	3½
11. Heinz Nowarra	½	0	0	½	0	0	1	½	0	0	■	1	3½
12. Paul Mross	0	0	0	0	0	0	1	1	½	1	0	■	3½

Salzburg 1942

	1	2	3	4	5	6	p
1. Alexander Aljechin	■	■	1	1	0	1	7½
2. Paul Keres	0	0	■	■	1	½	6
3. Klaus Junge	1	0	0	½	■	■	5
4. Paul Schmidt	0	0	½	½	½	½	5
5. Efim Bogoljubow	1	0	½	0	1	0	3½
6. Gösta Stoltz	½	0	0	0	½	0	3

Salzburg 1943

	1	2	3	4	5	6	p
1. Alexander Aljechin	■	■	½	½	1	½	7½
2. Paul Keres	½	½	■	■	½	1	7½
3. Paul Schmidt	0	½	½	0	■	■	4½
4. Efim Bogoljubow	½	0	0	0	0	1	4
5. Jan Foltys	½	0	½	0	½	½	3½
6. Ludwig Rellstab	0	0	0	½	0	½	3

Det snabbaste.

25...Sxe6 26.fxe6+ Kxg6 27. Ld3+ uppg.

Pest eller kolera; 27...Kg5 28. Df5+ Kh4 29.Df4+ Kh3 30.Dg3 matt eller 27...Kh6 28.Df4+ g5 29.Df6 matt.

Direkt efter turneringen för Schmidt och Junge vidare till Bydgoszcz (Bromberg) och deras sarspel om Tysklandsmästerskapet. Första partiet blev remi. Sedan säkrade Schmidt titeln med tre vinster i följd.

Efter Krakow-Warszawa, som var en av världens starkaste turneringar under 1941, spelade Schmidt och Aljechin mot varandra i två dubbelrondiga sexmannaturneringar i Salzburg 1942 och 1943. Aljechin vann båda turneringarna med Schmidt på tredje respektive fjärde plats.

Schmidt spelade gång på gång upp lovande ställningar mot världsmästaren men lyckades aldrig förädla dem till hela poäng. I deras andra möte uppkom följande ställning:

Alexander Aljechin

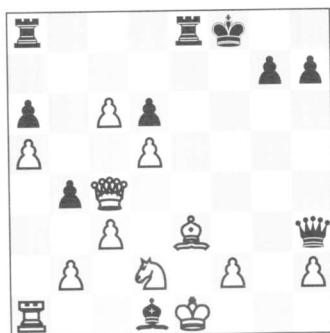
Paul Schmidt

Liksom i Warszawa hade Schmidt klar fördel i mittspelet, men sedan förfläckades spelet. Efter 45.a4 hade det varit upplagt för remischackar från ena eller andra

hållet. I stället följde **45.De7 Db8 46.Dxf7 Db1+ 47.Kf2 Dxa2+ 48. Kg3 Dd5 49.Df4 g5 50.Df3 Kg6** (50...Dxf3+ 51.Kxf3 är stenremi.) **51.De2 De4 52.Df3??** och Schmidt gav upp innan Aljechin hade hunnit utföra 52...Dh4 matt. Ställningen efter exempelvis 52.Dd2 bör vara remi. Vits dam har koll på de båda bönderna och svart kan inte trolla fram ett mattangrepp. Remischackar lurar hela tiden.

I deras tredje möte – andra partiet i Salzburg 1942 – hade Schmidt goda vinstchanser:

Paul Schmidt

Alexander Aljechin

25...Lc2?

25...Lh5! hade hotat Txe3+ med avgörande angrepp. Vits kung hade varit illa klämd, t.ex. 26.Sf1 bxc3 27.bxc3 Kg8! och svart kan laborera med flera intressanta idéer, som Ta8-b8-b2 eller att trycka mot d5-bonden. Som sagt, goda vinstchanser.

26.cxb4 Txe3+?

Dålig timing. Schmidt kunde inte hålla tillbaka sin offerlusta. Svart hade fortfarande haft initiativet efter 26...Lg6.

27.fxe3 Dxe3+ 28.De2 Dh6 29. Ta3

Tornet dyker upp som en räddande ängel. Det jämte c-bonden gör att vit står på vinst.

29...Lf5 30.Te3 g6 31.Df2

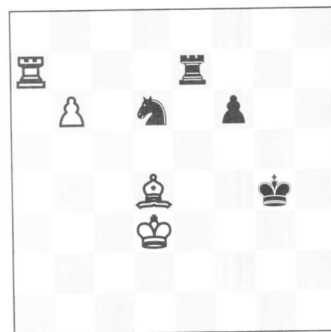
Svarts dam tillåts inte komma i spel via en schack på h4. Schmidts angrepp är som bortblåst.

31...Tb8 32.Sc4 Txb4 33.Sxd6 uppg.

Man fick spela rond fyra och fem på samma dag. Hans Frank ville följa femte rondens parti mellan Aljechin och Keres och spelschemat anpassades till det. Det blev en ansträngande dag för spelarna. Keres gjorde ett trötthetsfel mot Aljechin och förlorade. Junge sjabblade bort en bra ställning mot Bogoljubow och Stoltz satte en kvalitet mot Schmidt.

Fjärde mötet mellan Aljechin och Schmidt (Salzburg 1943) följde det ödesdiga mönstret från tidigare duster. Schmidt hade återigen initiativet i mittspelet, tappade tråden men försvarade sig hårdnackat i en besvärlig ställning. Han missade emellertid chansen att inkassera belöningen, en halv poäng, för det heroiska försvaret:

Paul Schmidt

Alexander Aljechin

61...Te8?

Remin säkras med 61...Tb7!, t.ex. 62.Txb7 (62.Lc5 f5 och vit kan inte göra några framsteg eftersom 63.Lxd6 Txb6 bara ger remi.) 62...Sxb7 63.Kc4 (Efter 63.Lxf6 Kf5 kilar svarts kung ner till c8 och ordnar en remiblockad på

b7.) 63...f5 64.Kb5 f4 65.Kc6 (65.Ka6 Sd6 66.Lc5 f3 och remi) 65...Sa5+ 66.Kc7 f3 osv.
62.Td7 Sf5 63.Lc5 Sg3 64.b7 Se4 65.La7 uppg.

Deras femte och sista möte – andra partiet i Salzburg 1943 – slutade remi efter hård kamp. I sina bästa stunder kunde Schmidt mäta sig med världseliten, men han saknade den skärpa som krävdes för att ta upp konkurrensen med de främsta på allvar.

Schmidt deltog också i några turneringar efter kriget med växande framgång, men när Fide 1950 utnämnde honom till internationell mästare – då fanns det bara 29 stormästare och 109 internationella mästare – hade han praktiskt taget slutat med tävlingschack.

År 1949 gav Schmidt ut en bok, "Schachmeister denken" (Walter Rau Verlag, Düsseldorf). Här har han försett fjorton partier mellan stora mästare (Aljechin, Capablanca, Euwe, Fine, Botvinnik, Keres med flera) med grundliga kommentarer för att förklara hur mästarna tänkte under spelet. Boken gavs ut till minne av Klaus Junge, som stupade strax före krigsslutet.

Parallellt med schacktävlingarna fortsatte Schmidt sina studier vid universitetet i Heidelberg och erhöll 1951 en doktorsgrad i kemi. Därefter emigrerade han till Nordamerika, först till Kanada och snart därefter till USA.

År 1964 kontaktades han av "Eesti Male", exilesternasschack-tidskrift, som önskade artikel-bidrag. Schmidt svarade vänligt att han var så upptagen med forskning inom kemin hos ett stort företag att han inte kunde bidra med någon artikel. Han skickade dock det berömda partiet mot sin far, och förklarade att det var

hans livs bästa kombination. Han tillade att i New York besökte han ibland Manhattan Chess Club, där han bland annat hade besegrat Benko och Sherwin i fria partier.

I Estland gavs 1983 ut en bok, "Mälestusi Paul Keresest" (Minnen om Paul Keres), där schackspelare berättade om sina möten med Keres. Schmidt nämnde att mellan 1933 och 1943 spelade de sjutton seriösa partier av vilka båda vann sex och fem slutade remi. Speciellt i början var Schmidt framgångsrik, hans seg-

rar kom mellan 1933 och 1937. Han menade att deras tidiga partier inte var speciellt bra, eftersom de var unga och saknade rutin, och att det bästa partiet var från Salzburg 1942. Det blev remi efter 81 drag.

Som fysiker var jag ofta i USA på 70- och 80-talet, men tänkte tyvärr inte på att kontakta eller besöka Paul Felix Schmidt, som dog i Allentown, Pennsylvania den 11 augusti 1984.

Research: **Calle Erlandsson**

Partikommentarer: **Lars Grahn**

Schmidts biroll i musikalens värld

Sovjetunionens upplösning gjorde många agentromaner hopp-löst otidsenliga. Detsamma kan sägas om handlingen i musikalen Chess, åtminstone i den ursprungliga version som iscensattes på Prince Edward Theatre i London och som också byggde på kalla krigets tema, öst mot väst.

I musikalen är det avhopparen Sergievsky – som lånade drag av Viktor Kortchnoi om ni förstår vad jag menar – som spelar en VM-match mot den robotaktige Viigand från Sovjetunionen. Ställningen är 5–5 och det väntar ett avgörande parti.

Situationen är makaber. Om världsmästaren Sergievsky har godheten att förlora, så har en KGB-agent lovat honom att hans hustru och barn tillåts ansluta sig till honom i väst. Inte nog med det. Hans nya amerikanska flickvän, som är född i Ungern, skulle samtidigt få sin far frigiven från ett sovjetiskt fångläger. Där skulle schackmästaren stå med två kvinnor och en förlorad VM-titel.

Som om inte det var nog an-länder förre världsmästaren Trumper, en galen amerikan, till Bangkok för att hjälpa den man som detroniserade honom. Men vill Sergievsky verkligen ha hjälp? Till och med hans manager vill att han ska förlora matchen.

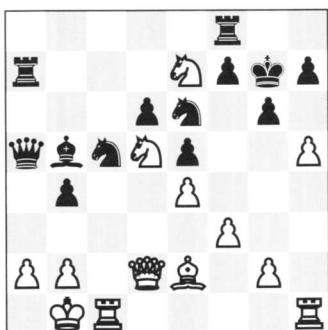
Men Sergievsky är framför allt en hänryckt schackspelare, och väl vid brädet är det bara trä-pjäsernas lycka och olycka som gäller. Han spelar som i trans. På Prince Edward Theatre visades partiet på ett stort antal video-skärmar och dragen utfördes med ödesmättade gester. Det var förmodligen inte många i publiken som förstod att uppskatta själva partiet. Inte ens skådespelarna var nog på det klara med vad de åstadkom.

Sergievsky-Viigand

Kungsindiskt

1.d4 Sf6 2.c4 g6 3.Sc3 Lg7 4.e4 d6 5.f3 0-0 6.Lg5 c6 7.Ld3 a6 8.Sge2 Sbd7 9.Dd2 e5 10.d5 cxd5 11.Sxd5 Sc5 12.0-0-0 b5 13.cxb5 axb5 14.Kb1 Tb8 15.Sb4 Tb7

16.Tc1 Se6 17.Lh6 Sd7 18.h4 Sdc5
 19.Sc3 Ld7 20.Le2 Da5 21.Sbd5
 b4 22.Se7+ Kh8 23.Lxg7+ Kxg7
 24.Scd5 Lb5 25.h5 Ta7

26.Dh6+!! Kxh6 27.hxg6+ Kg5
 28.Th5+! Kxh5 29.f4+ Lxe2
 30.Sf6+ Kh6 31.Th1+ Kg7
 32.Se8+! Txe8 33.Txh7+ Kf6
 34.Txf7 matt!

Sällan såg man ett så vidunderligt offerfyrverkeri i kampen om världsmästerskapet. Det var förresten Trumper som tipsade Sergievsky om att motståndaren hade en svaghet i sina kungsindiska varianter.

William Hartston var schacklig rådgivare i arbetet med Chess. När man läser hans bok "Chess – The making of the Musical" (Pavilion Books, 1986) kan man lätt få intrycket att det är han som har konstruerat partiet från början till slut. Men det är nog inte helt fel att ge Paul Schmidt en stor del av äran för slutklämmen. Om det inte vore för familjepartiet i Heidelberg 1946 så hade Sergievsky säkert fått vinna på något annat fantastiskt sätt.

Och vad hände med Sergievsky, undrar kanske någon oroligt. Tja, han behöll alltså VM-titeln och återvände till fru och barn i Sovjetunionen. Romansen med Florence var över och publiken hade fått sitt. Inte ett öga var torrt, som det brukar heta.

LARS GRAHN